

X.

REINALD III en EDUARD, hertogen. Oorlog der Hekerens en Bronkhorsten.

Hoe roemrijk en weldadig de regeering van hertog REINALD II voor Gelderland ook moge geweest zijn, zijn dood bracht dat gewest in eenen zeer benarden toestand. Wij hebben gezien, hoe de hertogelijke schatkist, voornamelijk door REINALD's oorlogen en de al te goedwillige diensten aan zijnen zwager EDUARD bewezen, tot op den bodem ledig was; de edelen, die onder REINALD's machtsbetoon zich stil gehouden hadden, begonnen, nu de Geldersche leeuw dood was, de een na den ander het hoofd weder op te steken, en wilden allen evenveel te zeggen hebben; de steden misten haren beschermer, en waren bevreesd, dat de ijverzuchtige edelen haar de duur verworven voorrechten weder zouden ontnemen. Dat alles gaf stof tot velerlei misnoegen en wantrouwen. En het ergste was, dat de beide zonen des overledene, REINALD en EDUARD, nauwelijks 11 en 7 jaren oud waren, dus veel te jong, om op alles orde te kunnen stellen. In dien hoogen nood werd door de steden Zutphen, Arnhem, Nijmegen, Tiel, kortom, door al die plaatsen, welke door de vorige Geldersche vorsten met stedelijke rechten waren begiftigd, een zeer verstandige maatregel genomen. Zij sloten namelijk op den 1 De-

cember 1343 een plechtig verbond tot onderlinge bescherming van elkanders rechten, en erkenden daarbij eenparig den jongen REINALD als hunnen toekomstigen hertog. Deze maatregel had eene goede uitwerking, want weldra meldten zich ook verscheidene edelen aan, en traden tot het verbond toe. Onder die edelen waren de heeren VAN VALKENBURG, VAN BRONKHORST, VAN VOORST, VAN BYLANDT, VAN MIERLAR en VAN LYNDEN de voornaamste. Eenparig werd door hen ELEONORA, hertogin-weduwe, tot regentes, DIRK VAN VALKENBURG, een der uitmuntendste veldheeren van zijnen tijd, tot landvoogd, en zijn oom JAN VAN VALKENBURG tot rentmeester van Gelre benoemd. Evenwel, om niet al te veel verantwoording op zich te laden, en de andere edelen en steden niet te veel aanstoot te geven, werd de jonge REINALD al zeer spoedig meerderjarig verklaard. Dit gebeurde in die tijden wel meer; REINALD bleef echter onder het onmiddellijk opzicht van zijne bovenge-noemde raadslieden. Jammer was het nu zeker, dat er eene groote menigte andersgezinde edelen in de ge-
 maakte schikkingen geen genoegen namen. Wat men ook beproefde, om hen tot inschikkelijkheid te vermanen, het was vruchteloos; zij wilden altijd anders; de krijg was hun lust en leven, zij zochten gretig naar eene gelegenheid, om weder, als van ouds, aan 't plunderen en branden te gaan, en — het gelukte hun na eenigen tijd maar al te wel! Van nu af werd Gelderland, jaren achtereen, verscheurd door de ellendigste twisten, die ooit een land hebben geteisterd, waarbij de eene broeder den anderen met de uiterste grimmigheid beoorloogde, en al het goede weder grootendeels verloren ging, dat de vorige vorsten met zooveel moeite en opoffering hadden gesticht. Ik zal

trachten u de geschiedenis dier tijden, in eenige losse ta-
freelen, zoo duidelijk mogelijk voor te stellen.

De eerste verrichting van den nieuwen hertog bestond daarin, dat hij, met een aanzienlijk gevolg van ridders en knapen, de steden van zijn gebied rondreisde, om door haar als hertog gehuldigd te worden, en van zijnen kant ook hare vrijheden en voorrechten plechtig te bevestigen. De steden stelden hier grooten prijs op, vooral Nijmegen, welks handel door die voorrechten toenmaals tot eene veel beduidende hoogte was gestegen. — Al spoedig echter begrepen eenige machtige, naburige vorsten, dat zij zich de jeugd en onervarenheid van den jongen REINALD moesten ten nutte maken, om hun eigen invloed uit te breiden, en dat daartoe niets beters strekken kon, dan een huwelijk tusschen hem en eene hunner bloedverwanten te bewerken. Zoo meldde zich het eerst bij hem aan WILLEM IV, graaf van Holland. Hij was een bekwaam regent, een dapper krijgsman, een groot liefhebber van steekspelen, en daarbij maakte hij zich nu gereed, om ten tweede male de nog heidensche Lithauwers, in het tegenwoordige Pruissen te gaan bevechten. Hij had REINALD zijne hulp betoond in het bijleggen van eenige geschillen met zijne moeder en zijne raden, maar daarvoor verlangde hij nu ook, dat REINALD zijne zuster ISABELLA tot vrouw zoude nemen, en ook hertogin ELEONORA was niet tegen dat plan. Maar anders dacht REINALD er over. Hij was reeds door zijnen vader beloofd aan MARIA, dochter van JAN, hertog van Brabant, en daar hij zijns vaders wil eerbiedigde, en bovendien zijne bruid hem wel aanstond, wees hij graaf WILLEM met zijne zuster af.

De tweede, die hem naar zijnen wil dacht te zetten, was

koning EDUARD van Engeland. Deze had de hoop nog niet opgegeven, om de Fransche kroon te bemachtigen, en met nieuwen moed en versche troepen had hij PHILIPS VAN VALOIS weder den oorlog aangedaan. Het geluk diende hem nu beter dan vroeger. In den vermaarden veldslag bij Crecy bleef hij overwinnaar, waarna hij zich van een groot gedeelte van Frankrijk, hoewel slechts voor eenen korten tijd, meester maakte. Thans had hij het beleg voor de stad Calais geslagen, en aldaar ontbood hij, door tusschenkomst van zijne zuster ELEONORA, zijnen neef REINALD vóór zich. Deze haastte zich te gehoorzamen, en kwam weldra met eenen deftigen stoet van ridders en knapen in de legerplaats. EDUARD ontving hem zeer vriendelijk, hopende op denzelfden bijstand, dien hij van zijnen vader genoten had. Weldra kwamen zijne ware bedoelingen voor den dag. Hij wilde niets minder, dan dat REINALD dadelijk met de dochter van den markgraaf van Gulik in den echt zou treden, en dat hij Gelderland door dezen zou laten besturen, zoolang hij nog te jong voor dat werk was, of onder EDUARD in den oorlog tegen Frankrijk diende. REINALD begreep hier list tegen list te moeten overstellen, om veilig uit 's konings handen te geraken, veinsende spoedig zijnen wil te zullen doen, nam hij afscheid, maar, in plaats van naar Gulik, vertrok hij regelrecht naar Antwerpen waar zich de hertog van Brabant bevond. Met dezen begaf hij zich naar Parijs, bij den koning van Frankrijk, en het gevolg van deze reis was, dat er eerlang, in 1347, te Vilvoordeen driedubbel huwelijksfeest werd gevierd, n.l. van twee zonen des hertogs van Brabant met twee Fransche vorstinnen, en van REINALD, hertog van Gelre, met MARIA, de dochter van den hertog van Brabant. Koning EDUARD was door zijnen neef, of liever door den hertog van Brabant

en den koning van Frankrijk verschalkt, en REINALD kreeg de bruid, die hij liefhad.

Kort daarop vond hij gelegenheid, om zijnen schoonvader een blijk te geven van zijnen ridderlijken moed. De Luikenaars, namelijk, schijnen door zijnen vader nog niet genoeg voor hunne oproerigheid getuchtigd te zijn geweest. Althans, omstreeks dezen tijd leefden zij weder in bloedige veete met hunnen bisschop ENGELBERT VAN DER MARK, zóo zelfs, dat zij eens de bisschoppelijke benden zoo geweldig aanvielen, dat deze met verlies op de vlucht geslagen werden, en zelfs, de kloeke DIRK VAN VALKENBURG, stadhouder van Gelre, daarbij sneuvelde. In dezen nood riep de bisschop den hertog van Brabant met diens vrienden en schoonzoon te hulp. Op de vlakke bij Walef stonden de legers tegenover elkander in slagorde geschaard, maar eerst werd REINALD, schoon slechts vijftien jaren oud zijnde, en met hem nog vele andere jonge edellieden, tot ridder geslagen. Toen begon de slag; REINALD gedroeg zich manmoedig; schoon vele zijner vrienden rondom hem sneuvelden, werden toch de Luikenaars volkomen geslagen. De zege was duur gekocht; de burggraaf van Nijmegen, zeven leden van het geslacht van PHANTHALEON, daarenboven BOUDEWIJN van BRONKHORST, heer van Batenburg, en vele anderen bedekten het slagveld met hunne lijken. Spoedig daarop keerde REINALD naar zijn land terug.

Hier nu wachtte hem niets dan tweedracht en verdeeldheid. De dagen van rust waren voor Gelderland voorbij. De aanleidende oorzaak was weder niemand anders, dan JAN VAN ARKEL, bisschop van Utrecht; althans hij wierp, hoewel onwillekeurig de vonk in de smeulende brandstof. Voor zijn bisdom Utrecht was hij een voortreffelijk vorst,

die zuinigheid aan orde paarde, de verpande goederen weder inlost, en aan zijne naburen ontzag wist in te boezemen, maar juist daardoor heeft hij groote onheilen aan Holland en vooral aan Gelderland berokkend. — Onder de Geldersche edelen was GIJSBERT VAN BRONKHORST, die, na het sneuvelen van zijnen broeder BOUDEWIJN, heer van Batenburg geworden was, een der machtigste, en zelfs gevaarlijk voor den hertog zelven. Hij had uitgebreide bezittingen aan den rechter-IJsseloever, en was daardoor in staat, om altijd eene groote legermacht op de been te houden. Hevig verstoord op den bisschop, door wien hij meende verongelijkt te zijn, trok hij onverhoeds Overijssel binnen, verbrandde het bisschoppelijke huis te Goor, en richtte er eene onnoemelijke schade aan. De bisschop, die juist met Holland in oorlog was, haastte zich met graaf WILLEM een bestand te sluiten, trok toen tegen heer GIJSBERT op, en bracht hem in een paar dagen zulke gevoelige slagen in zijne heerlijkheid Borkulo toe, dat ridder GIJSBERT, op zijne beurt, door angst gedreven, bij hertog REINALD om hulp kwam vragen. De raden van den hertog overreedden hem, die hulp niet te weigeren, en REINALD verklaarde den oorlog aan JAN VAN ARKEL. Deze haastte zich daarop, de edelen, die de groote macht van den heer van BRONKHORST met nijldige oogen aanschouwden, op zijne hand te krijgen, en daaronder waren SWEDER VAN VOORST en FREDERIK VAN DE EESE of VAN HEKEREN de voornaamsten en de machtigsten. De krijg werd nu met afwisselend geluk voortgezet; in 1349 werd wel een bestand gesloten, want den bisschop ontbrak het aan geld, maar de partijschappen bleven bestaan, de Bronkhorsten en de Hekerens zwoeren elkander eenen

onverzoenlijken haat, en het einde van de rampen voor het arme Gelderland was niet te voorzien.

Maar niet alleen in Gelderland, in geheel Europa, zag het er in dien tijd allertreurigst uit. In Duitschland en Italië woedden de Guelfen en de Gibellijnen op eene onmenschelijke wijze tegen elkander; in Holland en Zeeland waren het de partijen der Hoekschen en Kabeljauwschen, die, tengevolge van den twist tusschen gravin MARGARETHA en haren zoon, graaf WILLEM, ontstaan, het land met roof en brand vervulden, ja, ook Friesland werd weldra geteisterd door den oorlog der Schieringers en Vetkoopers. En alsof al die jammertooneelen nog niet genoeg waren, kwam er nog eene moordende pestziekte bij, de *zwarte dood* genoemd, die vooral hier in Gelderland dagelijks duizende slachtoffers ten grave sleepte, en bijna de helft der bevolking in korten tijd wegraapte. Naar de beschrijving moet zij veel overeenkomst gehad hebben met de *Aziatische cholera*, die thans dikwijls in Europa zulke verwoestingen aanricht, maar toen werd de ellende nog vermeerderd door gebrek aan geneeskundige behandeling, door domheid en bijgeloof, zoo erg, dat alle menschelijk gevoel er door verstompt werd. Dagelijke trokken groote zwermen van dweepers de steden en het land rond, die, meenende den hemel daardoor te verbidden, hunne naakte lichamen geesselden met koorden, aan wier uiteinden naalden waren gehecht, en het arme volk tot radeloosheid en allerlei gruwelen deden overslaan.

Pas waren deze angstvolle tijden voorbij, of de partijen stonden weder tegen elkaâr in de wapenen. Hertog REINALD had nu, zoo meende hij althans, lang genoeg aan den leiband van zijne moeder en zijne raden geloopt,

en het was hoog tijd, dat hij eens uit eigen oogen ging zien. Hij begon, met zijn bondgenootschap met den heer VAN BRONKHORST te verbreken, en zich openlijk aan de zijde der Hekerens te scharen. Dat was eene groote misrekening, eene gevoelige teleurstelling voor den heer VAN BRONKHORST en diens vrienden; zij waren beleedigd, en bedacht op wraak. Nog meer werden zij verbitterd, toen hertog REINALD zich naauw verbond met al de verklaarde vijanden van het huis VAN BRONKHORST. Zoo waren nu op zijne hand, AREND VAN ARKEL, heer van Avezaat en Zoelen, JAN VAN ARKEL, (broeder van den bisschop, en een nazaat van dien goeden heer VAN ARKEL, dien ik u in een vroeger hoofdstuk heb leeren kennen), een machtig heer, die zoowel aan Holland als aan Gelderland door leenplicht was verbonden; verder WALRAVEN, broederszoon van den tegen de Luikenaars gesneuvelden DIRK VAN VALKENBURG, en JAN, heer van Kuitenburg; daarbij JAN, graaf van Kleef, gehuwd met MECHELD, de halve zuster van REINALD, een bondgenoot, die geld, manschappen, steden en sloten voor hem beschikbaar stelde. Behalve deze allen bleven ook ZWEDER VAN VOORST en FREDERIK VAN HEKEREN hem getrouw; de laatste vooral was een kloek ridder, van groote spierkracht, en altijd strijdlustig; zijne goederen lagen dicht bij die van den heer van BROKHORST, en dezen had hij den dood gezworen. Naar hem noemde zich de gansche partij der *Hekerens*.

De Bronkhorsten vonden weldra gelegenheid, om zich te wreken over de hun aangedane beleediging. REINALD's jongere broeder, EDUARD, was thans 14 jaren oud en meerderjarig. Hij wordt ons beschreven als een dapper en krachtvol jongeling, die groote talenten en daarbij eene

onverzadelijke begeerte naar eer en roem had. Ofschoon REINALD, als oudste zoon, tot de opvolging in het hertogdom gerechtigd was, zoo kon EDUARD toch billijke aanspraak maken op een gedeelte der vaderlijke erfenis. Hierop nu vestigde de partij der Bronkhorsten al dadelijk hare aandacht. EDUARD vorderde nu voor zich het land van Zutfen — dit was, zooals gij weet, een eigen goed van den hertog en geen leen van den keizer, — en daarenboven, zoo men zegt, een deel van Roermonde. REINALD, half uit inhaligheid, half uit onwil en verbittering, omdat de Bronkhorsten EDUARD daartoe hadden overgehaald, weigerde, en EDUARD zwoer, met geweld te zullen bemachtigen, wat hij langs den goeden weg niet had kunnen krijgen. Hij verbond zich met de tegenpartij zijns broeders, en met geestdrift schaarden zich de Bronkhorsten onder zijne banier.

Al heel spoedig ondervond REINALD de gevolgen van zijne onberaden handelwijze. Nijmegen en Tiel verklaarden zich voor EDUARD. REINALD, vertoornd, dat zij zich tegen hunnen wettigen landsheer hadden verzet, belegert Nijmegen, en neemt het in, daarna ook Tiel, dat hij in brand steekt; en honderd vijf en veertig menschen, die op den St. Walburgstoren gevlugt waren, kwamen in de vlammen om! Vele edelen, die REINALD dienden, waren verontwaardigd over die handeling, en verlieten hem. Met EDUARD en de Bronkhorsten vereenigd, wisten zij weldra, in 1352, den hertog tot een verdrag te bewegen, waarbij aan EDUARD Roermonde en het land van Kessel afgestaan, en hem ook de Veluwe, na den dood van ELEONORA, beloofd werd. Maar REINALD, die zijne vroegere ridderlijke geaardheid in dezen krijg geheel scheen te heb-

ben afgelegd, was de man niet, om zich aan dat verdrag te onderwerpen; reeds in het volgende jaar verklaarde hij, zijne belofte niet meer te willen houden, en de vijandelijkheden begonnen op nieuw. Toen verbonden EDUARD's vrienden zich nog inniger met elkander. Behalve BRONKHORST, waren FREDERIK graaf VAN MEURS, JAN VAN HOMOET, JAN VAN DE KEMENADE, JAN VAN MIERLAR en de heer VAN BLAARVELD de voornaamsten, en nog in datzelfde jaar dwongen zij REINALD tot een ander verdrag, waarbij hij zijnen broeder EDUARD tot landvoogd over geheel Gelderland moest aanstellen, en alleen den rang en den titel van hertog met een jaargeld voor zich zelve behield. REINALD had dus nu reeds veel meer moeten afstaan, dan waarop zijn broeder in den beginne aanspraak had gemaakt.

Maar nu zaten ook REINALD's vermogende vrienden niet langer stil. Dat verdrag, meenden zij, was vernederend voor hunnen wettigen hertog. Op hun aanstoken werd het vernietigd, en het jaar 1354 zag de vijandelijkheden tusschen de beide broeders met nieuwe en ongehoorde woede hervatten. Ditmaal was het op de Veluwe gemunt. Deze landstreek, nog grootendeels met dichte en ontoegankelijke wouden bedekt, had toen nog geene of althans slechts zeer onbeduidende landrechten van hare heeren ontvangen. De inwoners, een sterk gespierd, door den veldarbeid gehard volk, waren nog slaven als van ouds, en kenden zelfs de vrijheid niet bij naam. Aan al deze lieden beloofden REINALD en de zijnen de vrijheid, indien zij EDUARD en zijne medehelpers, dien zij niet nalieten met de zwartste kleuren af te schilderen, wilden bevechten. Aanstonds liepen zij te wapen, begeerig om zich aan den dwang der edelen te onttrekken; van hunne akkergereed-

schappen maakten zij bijlen en speren, en zoo togen zij in dollen vaart door het gansche land, alles vernielende wat hen tegen kwam; zij noemden zich *vrijen*; hunne zaak, de *vrije zaak*; den oorlog, den *vrijen oorlog*. Wie zou dien dollen hoop stuiten? Te Arnhem was men voor hunne komst beducht, en sloot men in allerijl de poorten. Bij Loenen had een hevig gevecht met de Bronkhorsten plaats. Wel gelukte het dezen, eenige honderden dier *vrijen* te verslaan, maar de overwinning werd duur gekocht, want de heer van Baar en de banierdrager van Bronkhorst sneuvelen in dien strijd. Ook elders werd het vuur van dien boeren-opstand aangeblazen. Te Leeuwen, een dorp in het Maas-Waalsche gelegen, woonden twee broeders, WILLEM en EMMERIK VAN DRUTEN, die de partij van EDUARD gekozen hadden. Op Paaschdag begaven beiden zich naar de kerk. Pas waren zij aan de brug gekomen, die voor hun slot gelegen was, of WILLEM kreeg eenig letsel aan den voet. Naar de gewoonte dier tijden was dit een kwaad voorteeken, en hij keerde terug. EMMERIK vervolgt zijnen weg, maar is nauwelijks in de kerk gekomen, of eene doldriftige hoop stort achter hem het gebouw binnen, en, den priester niet achtende, die hem in zijne armen zoekt te beschermen, doorsteken hem de moordenaars, en bezoedelen het altaar met zijn bloed. Zoo zeer kan partijwoede den mensch zich zelve doen vergeeten, en hem tot de laaghartigste daden vervoeren.

REINALD bereikte zijn oogmerk met die Veluwbewoners niet. Toen die dollen benden tot bedaren waren gekomen, begrepen zij, dat zij eigenlijk om den tuin geleid waren, en er niets bij gewonnen hadden, en daarenboven had REINALD de meeste edelen door dien maatregel nog al meer tegen

zich verbitterd. Wel had hij, met hulp van den graaf van Kleef, Arnhem, Doesburg, en Tiel ingenomen, maar even spoedig werden die plaatsen door EDUARD en de zijnen weder hernomen. Onder deze bedrijven was hertogin ELEONORA gestorven. Zij had zich in de laatste jaren te Deventer opgehouden, en haar moederlijk hart had gebloed onder den onnatuurlijken strijd in Gelderland. Dadelijk na haren dood maakte REINALD zich meester van de Veluwe. Bij eenen wapenstilstand, kort daarna, in 1356, te Rozenaal, door bemiddeling van de steden tot stand gebracht, schijnt EDUARD hem deze ook niet betwist te hebben; immers hij behield de landvoogdij voor zich. De goede verstandhouding schijnt zelfs eenigen tijd te hebben voortgeduurd. Te Arnhem werd in dat jaar op de toen nog niet geplaveide markt een groot steekspel gegeven, waarbij de beide broeders tegenwoordig schijnen geweest te zijn. Bij die gelegenheid werden er ook aan de Veluwsche steden nieuwe rechten geschonken, want zij hadden al het mogelijke aangewend, om rust en vrede, voor haren koophandel zoo onontbeerlijk, te bewerken.

Maar die rust was van zeer korten duur. De heer van BRONKHORST had zich nog niet genoeg gewroken op den hertog. Altijd zette hij EDUARD aan, zijne voordeelen te vervolgen, en deze gaf maar al te gewillig gehoor aan dien raad. De keizer van Duitschland, KAREL IV, was hem goedgunstig, benoemde hem zelfs tot hertog van Gelre, en ondersteunde hem met geld; EDUARD's moed wies hoe langer hoe meer; bij REINALD had juist het tegendeel plaats. Deze werd traag en vadsig, men noemde hem algemeen den *Vetten Hertog*: daarbij maakte zich een diepe zwaarmoedigheid van hem meester, zoo zelfs, dat hij het bewind

over de Veluwe aan zijnen vriend, WALRAVEN VAN VALKENBURG, als landvoogd opdroeg, en zich zelven aan de zaken onttrok. Maar de partijen zaten niet stil; HEKEREN, VOORST, KLEEF en ARKEL wisten van geen rust. Nieuwe vijandelijkheden, stroop- en plundertochten, moord en brand! Negen jaren had die rampzalige oorlog nu reeds gewoed, en allerwege zag men in Gelderland geplunderde steden, platgebrande dorpen en verarmde ingezetenen. EDUARD en de Bronkhorsten trokken steeds voorwaarts; menigmaal sloegen de Hekerens hen terug, maar telkens herstelden zij zich. Id 1359 werd wel wederom een landvrede gesloten, en kort daarna ging EDUARD een nieuw verbond aan met den hertog ALBRECHT VAN BEIJEREN, ruwaard van Holland en zijnen toekomstigen schoonvader; maar weder was het heer JAN VAN ARKEL, die den vrede verstoorde. Nu was het weldra met REINALD gedaan; de meeste edelen verkozen niet langer hem te dienen, en schaarden zich onder de banier van den kloeken en werkzamen EDUARD; ja zelfs de steden, en Tiel en Nijmegen weder vooraan, riepen EDUARD tot hertog uit. Voor het laatst verzamelde REINALD toen al zijne geestkracht, en trok met zijne getrouwen op Tiel aan, — maar EDUARD was hem reeds voorgekomen. Vóór die stad werd een slag geleverd, die hun beider lot beslissen moest. REINALD en de zijnen werden overvleugeld, en geslagen. Hij zelf werd, benevens AREND VAN ARKEL, de jonge FREDERIK VAN HEKEREN en meer andere hoofden van zijne partij, gevangen genomen, en daarmede was EDUARD's zegepraal volkomen. Deze voor Gelderland hoogst gewichtige gebeurtenis viel voor op den 25 Mei 1361.

Ofschoon EDUARD eigenlijk volstrekt geen recht op den

hertogstitel had, zoo werd hem deze thans toch door de vereenigde keus van de meeste edelen en steden opgedragen. EDUARD was bovenmate verheugd over zijn geluk; hij beloofde aan de edelen schadevergoeding voor hunne geleedene verliezen, aan de steden nieuwe voorrechten, aan de landleieden vrijheid, en bleef hertog in zijns broeders plaats.

En de ongelukkige REINALD? Hij deed plechtig afstand van het bewind, reisde nog eens, in gezelschap van zijnen broeder, de steden rond, niet als vroeger, om zich te laten huldigen, maar om haar van haren eed van getrouwheid te ontslaan, en EDUARD in zijne plaats te doen huldigen! Toen begaf hij zich lijdzaam naar zijne gevangenis, eerst op het kasteel te Rosendaal, daarna op het slot Nijenbeek bij Zutfen. Hij bragt vier jaren in volslagen werkeloosheid door, en bekommerde zich om niets dan om lekker eten en drinken. Ook was het niet eens noodig, hem streng te bewaken, of zijne handen en voeten, naar de gewoonte dier tijden, met kluisters, en de deur van zijn vertrek met grendels te verzekeren. Wel zegt men, dat zijne zwaarlijvigheid zoo zeer toenam, dat de nauwe deur zijner gevangenis hem het ontsnappen onmogelijk maakte, maar vermoedelijk zal de deur van zijnen kerker met voordacht vernauwd zijn geworden.

Evenwel moet gij nu niet denken, dat EDUARD alles gewonnen had. Het groote struikelblok was wel weggeruimd, en de voornaamste edelen en steden hadden den nieuwen hertog wel gehuldigd, maar nog vele anderen bleven hunnen eens gedanen eed van trouw aan hertog REINALD gestand. De Bronkhorsten en de Arkels bewezen EDUARD echter menigen goeden dienst, en leenden hem gaarne hunne hulp, om de nog wederspannige edelen tot onderwerping te brengen,

of het land uit te jagen. Onderscheidene edelen werden nu door vereenigde macht in hunne kasteelen belegerd. Werd een slot veroverd, dan werd de arme overwonnene nog daarenboven veroordeeld, om het zelf af te breken; ja zelfs de steenen mocht hij niet voor zich behouden; deze werden naar eene naburige stad vervoerd, en bestemd tot den opbouw van huizen of muren. Gij kunt begrijpen, welk een schrik hertog EDUARD op deze wijze onder de aanhangers van zijnen broeder verspreide.

Een edelman was er echter, tegen wien hunne maatregelen nog niet veel vermochten. Het was SWEDER VAN VOORST. Hij was een bloedverwant van de Hekerens, steeds een ijverig kampvechter voor de zaak van REINALD, en een machtig heer. Uit zijn slot te Keppel bestookte hij ook nu nog gedurig het grondgebied van BRONKHORST, maar toen hij daarbij het ongeluk had, ook de landen van bisschop JAN VAN ARKEL te beschadigen — toen had zijn rijk uitgediend. Deze, pas van eene reis naar Italie in zijn gebied teruggekeerd, had daarop natuurlijk dadelijk de partij van hertog EDUARD, de sterkste, gekozen; geen wonder dus, dat hij ook nu gretig de gelegenheid aangreep, om REINALD's vriend, SWEDER VAN VOORST, te helpen vernietigen. Verontwaardigd over de schending van zijn grondgebied, verklaarde JAN VAN ARKEL hem den oorlog, en ruide daarop ook de steden Kampen, Deventer en Zwolle, zijne onderdanen, tegen hem op. Heer SWEDER beantwoorde dit, door uit zijne burg Rechteren tegen Zwolle op te trekken. Hij stak de voorstad in brand, versloeg de burgers, nam zeventig hunner beste strijders gevangen, en voerde grooten buit met zich voort. Maar ongelukkig werd hij op eenen volgenden tocht in eene hinderlaag gelokt, en gevangen genomen. Nu maakte

bisschop JAN VAN ARKEL zich gereed, om den krijg met eene stoute onderneming te eindigen, en sloeg met dat inzicht het beleg voor SWEDER's kasteel te Voorst, vast besloten dit of door geweld of door honger tot de overgave te dwingen. Dit slot, op een half uur afstands van Zwolle gelegen, was SWEDER's hoofdslot, en het fraaiste en sterkste van het geheele Sticht. Het had breede en diepe grachten, ringmuren van twaalf voet dikte en tachtig voet hoogte, en behalve dat waren alle poorten en deuren van ijzer. De bisschop had eene talrijke krijgsmacht tot zijnen dienst, en al zijne vrienden, waaronder ook hertog EDUARD, verleenden hem krachtige hulp. En evenwel duurde het volle vijftien weken, eer zij het kleine aantal belegerden tot de overgave konden noodzaken. Deze hadden zich zoo moedig verdedigd, dat de bisschop hun toestond, het slot, met behoud van leven en bezittingen, te verlaten. Het werd toen tot den grond toe geslecht, en is nooit weder opgebouwd. Heer SWEDER werd wel uit zijne gevangenschap ontslagen, maar heeft zich nooit met den bisschop of zijnen opgedrongen hertog willen verzoenen. Eerst zijne zonen hebben in vrede met hen geleefd.

Als een ander trouw aanhanger van den ongelukkigen REINALD hebben wij JAN, graaf van Kleef, reeds leeren kennen. Ook nu nog wanhoopte hij niet aan de zaak van zijnen zwager. De gevluchte edelen nam hij gastvrij bij zich op, viel met hunne hulp keer op keer in EDUARD's gebied, en deed hem zoo veel afbreuk, als hij slechts kon. Het gelukte hem eens, twee Gelderschen, OTTO, heer van Loenen, en HENDRIK BOOT, 's hertogs geheimschrijver, door veel geld en beloften, voor zijne partij te winnen. Met deze smeedde hij het booze opzet, om de stad Nijmegen des nachts aan

vier hoeken in brand te steken, en alsdan, van de verwarring en ontsteltenis gebruik makende, hertog EDUARD, die zich toen juist te Nijmegen bevond, onverhoeds op te lichten. Maar het snoode plan mislukte. Een allerhevigst onweder, juist in dien zelfden nacht, verhinderde den graaf te Nijmegen te komen, en een brief, door de verraders aan hem afgezonden, om hem tot spoed te vermanen, werd onderschept. Aanstonds werden de noodige maatregelen genomen; de beide verraders werden gevat, en ter dood veroordeeld. OTTO werd als edelman onthoofd, en HENDRIK BOOT als eenvoudig burger gevierendeeld. Met den graaf van Kleef schijnt EDUARD spoedig vrede te hebben gemaakt, en deze schijnt zich ook oprecht met hem verzoend te hebben; althans het gebeurde kort daarna, dat een zeker schuivevoerder den graaf eenen voorslag deed, om hertog EDUARD voor eene kleine belooning van kant te maken. Hij had namelijk opgemerkt, dat de hertog, als hij zich op zijn slot te Goch ophield, zich altijd van een heimelijk gemak bediende, dat in een stroompje, de Niers geheeten, uitkwam. Nu was niets voor hem gemakkelijker, dan den hertog bij zulk eene gelegenheid eene doodelijke wonde in het onderlijf toe te brengen. Maar de graaf van Kleef wees dien man niet alleen met afschuw van zich, maar waarschuwde EDUARD zelfs tegen dien moordenaar. Hunne goede verstandhouding werd dan ook niet meer verbroken.

Maar al wederom wachtte onzen hertog EDUARD een nieuwe krijg. Een twist met ALBRECHT, ruwaard van Holland, door de uitgeweken Geldersche edelen aangeblazen, was juist tot beider genoegen bijgelegd, ja zelfs zou het feest van EDUARD's verloving met ALBRECHT's dochter, KATHARINA, eerlang gevierd worden, toen eensklaps weder

een oorlog met Brabant uitbarstte. WENCESLAUS VAN LUXEMBURG was toen hertog van dat gewest; hij was de broeder van MARIA, de diepbedroefde gemalin van den gevangen hertog REINALD. Gij kunt licht nagaan, hoe fel WENCESLAUS over dien smaad op EDUARD gebeten was, en hoe hij slechts naar eene gunstige gelegenheid uitzag, om zijne wraak aan den overweldiger te koelen. Een nietig voorwendsel, het inlossen der verpande heerlijkheid Heinsberg door EDUARD, gaf aanleiding tot allerlei honende beleedigingen van de zijde van WENCESLAUS, en zonder lang dralen, zond deze zijnen veldoverste LEO VAN BOECHOUT met eene aanzienlijke macht in den Bommelerwaard. 's Nachts werden onverhoeds de muren van Bommel beklommen, en de stad ingenomen, maar EDUARD had thans ook zijne strijders verzameld, en met eene ongehoorde woede werd de krijg hervat. Bommel werd hernomen, na een beleg van twintig dagen; rooven, plunderen en branden — de lust der edelen, maar de ondergang voor stad- en landbewoners — namen op nieuw eenen aanvang. De graaf van Kuilenburg trok in het land van Gennep, en bestookte den heer van Kuik, Brabant's machtigen bondgenoot; JAN VAN MIERLAR, EDUARD's vriend, trok onverwachts in de Meijerij van den Bosch, verbrandde de dorpen, en keerde, met rijken buit beladen, en met eene menigte gevangenen naar Gelderland terug. Toen de vrede gesloten werd, hadden de beide partijen niets gewonnen, maar hunne landen verarmd door den krijg, hunne onderdanen en zich zelve tegen elkander verbitterd, en daarenboven zware schulden gemaakt. EDUARD althans had geld noodig, om aan al zijne verbintenissen getrouw te blijven, en hoe zoude hij ook anders zijne bruid, de rijke dochter van

Holland, met de statie en pracht, die eenen Gelderschen hertog voegde, gaan afhalen? Ook nu waren het weder de stedelingen, die hem van het noodige voorzagen, en EDUARD, om hen daarvoor te beloonen, beschonk hen met meerdere en voordeeliger voorrechten, dan zij ooit te voren genoten hadden. Over het geheel moet men zijne zorg voor zijne onderdanen prijzen; schoon hij den krijg nooit schuwde, zoo blonk hij toch in vreedstijd, hoe weinig hij dien dan ook beleefde, in ijver en kloekheid en in het nemen van gepaste maatregelen, ver boven zijnen broeder uit. Ook de edelen, die het nog met REINALD hielden, keerden allengs onder zijn gezag terug, en door een verbond met de Friezen en andere naburen, werd zijn uitwendig aanzien vermeerderd. Eene nieuwe twist met Kleef werd nog gelukkig in tijds door hertog ALBRECHT bijgelegd, en op zijne beurt bevorderde EDUARD de goede verstandhouding tusschen Holland en Utrecht. Door nieuwe dijkrechten werd de landbouw en het vrije verkeer, en door een zeer doelmatig muntstelsel de handel in zijn gebied bevorderd. Zoo begon Gelderland allengs adem te scheppen van den zwaren strijd, dien het in de laatste jaren te verduren had gehad. Jammer, dat er slechts zoo weinig noodig was, om al dat goede binnen korten tijd weder geheel en al te verstoren.

De krijg tusschen Frankrijk en Engeland was nu eindelijk geëindigd. PHILIPS VAN VALOIS bleef koning, en koning EDUARD van Engeland behield niets dan de stad Calais voor zich. De op het vaste land verbonden vorsten hadden daarop eene menigte huurbenden van vreemde soldaten afgedankt. Deze echter besloten, toen zij met vechten niet meer den kost konden verdienen, voor

eigen rekening hun oud handwerk voort te zetten. Zij vereenigden zich in groote afdeelingen, stonden onder hoofden, door hen zelve gekozen, en werden roovers. Zij noemden zich *Linfars* en ook wel *Compagnons*. Een dezer afdeelingen had zich in Gulik neêrgelaten, en daar eenige het land doortrekkende Brabantsche kooplieden aangerand, en uitgeschud. Hertog WENCESLAUS eischte nu schadevergoeding, niet van de roovers, maar van den hertog van Gulik. Eigenlijk was deze er wel aansprakelijk voor, want hij had eenige dier *Compagnons* beschermd, en in zijne dienst genomen. Toen hij evenwel weigerde, den hertog van Brabant de gevraagde voldoening te verschaffen, was de krijg alweder besloten.

EDUARD, hertog van Gelre, had zich in dezen tijd juist gereed gemaakt, om naar 's Gravenhage te vertrekken, ten einde zijn lang verschoven huwelijksfeest te vieren. De toestand, waarin zich zijn vriend en schoonbroeder, de hertog van Gulik, bevond, baarde hem wel eenige zorg, maar meenende, dat deze en de hertog van Brabant, om zulke nietige aanleiding, het tot geen volslagen oorlog zouden laten komen, bleef hij bij zijn plan, en bracht op zijnen tocht nog een bezoek bij den nieuwen bisschop van Utrecht, JAN VAN VERNENBURG, die hem feestelijk onthaalde. Van daar trok hij met zijnen stoet bruiloftsgasten over Leiden naar den Haag, waar hij door hertog ALBRECHT plechtstatig werd opgewacht. Eerlang werd nu zijn huwelijk met jonkvrouw KATHARINA voltrokken, en daar zij thans eerst twaalf jaren oud was, beloofde EDUARD haar binnen twee jaren als zijne wettige vrouw naar Gelderland te zullen voeren. Gij begrijpt, dat het louter staatsbelang was, hetwelk hem bewoog, dit huwelijk thans

reeds te voltrekken. Nu werden weldra toebereidselen gemaakt tot prachtige hoffeesten, steekspelen en danspartijen, want hertog ALBRECHT was er ditmaal bijzonder op gesteld, dat het gansche land weten zou, met welk eenen voornamen vorst zijne dochter was verbonden. De meeste der Hollandsche edellieden met hunne vrouwen en dochters, prachtig en kostbaar gekleed en opgetooid, zouden op die feesten verschijnen, en allerlei kunstenaars, ook met citers, vedels en tamboerijnen, werden uitgenoodigd, om hunne gaven ten toon te spreiden. De Geldersche edelen, waarvan de meesten nog nimmer zulke feesten hadden bijgewoond, als men toen in Holland wist te geven, konden geen woorden vinden, om hunne verbazing bij al die pracht en bekoorlijkheid uit te drukken; in 't kort, zij beloofden zich dagen van genot.

En van dat alles kwam — niets! Zien wij intusschen, hoe het in Gulik gegaan was.

De hertog van Brabant had aan Gulik den oorlog aangezegd, en, zonder lang dralen, had hij eene legermacht verzameld van 2400 man. ROBERT VAN NAMEN, GUIDO VAN LUXEMBURG en HENRIK VAN KUIK, heer van Hoogstraten, ondersteunden hem met hunne macht. De laatste vooral was de ziel van het leger. Terstond was men op Guliksch grondgebied getrokken, en na eenige dorpen te hebben platgebrand, had de hertog zich met zijn leger te Baesweiler, op een uur afstands van Geelkerken, neêrgeslagen. Het bevreemde hem wel, dat de Gulikkers geen weerstand boden, maar deze waren hem meer nabij, dan hij dacht. Eensklaps, in den vroegen morgenstond, trok het Guliksche leger op, en met toemeloos geweld wierp het zich over de zorgeloze Brabanders heen. Alles vlugtte

en waande zich verloren, — maar niet zoo HENRIK VAN KUIK! met reuzenkrachten zwaait hij eene vervaarlijk groote ijzeren staaf, die daar toevallig onder zijn bereik gekomen was. Zoo weérstaat hij alleen den aanval, velt neder, wie hem nadert, en stapelt lijken om zich heen. In dien tusschentijd had de hertog van Brabant zijne benden herzameld, en nu stormen zij gezamenlijk op de Gulikkers los, die, kleiner in aantal, op zulk eenen wederstand niet gerekend hadden. Op hunne beurt worden zij verslagen, en op de vlucht gejaagd, zelfs de hertog van Gulik en zijn bondgenoot, de hertog van den Berg, worden gevangen genomen; de zege was volkomen, en Gulik in het uiterste gevaar — maar *nog* eens op dienzelfden dag, keerde de krijgskans! EDUARD VAN GELRE, namelijk, had in Holland het gevaar vernomen, waarin zich zijn schoonbroeder bevond. Aanstonds is zijn besluit genomen; hij zegt bruid en bruiloftsvreugde vaarwel, zendt renboden naar alle zijden van Gelderland, om zijne krijgslieden ten strijde te roepen, en in minder dan twee dagen komt hij met zijne getrouwen op het slagveld te Baesweiler aan, juist op den stond, dat de Gulikkers, na hunne aanvoerders verloren te hebben, hun heil in de vlucht zoeken, en de Brabanders zich vrolijk maken over den behaalden zege. Onder vreeselijk krijgsgeschreeuw valt EDUARD de Brabanders in de flank; aan de Gulikkers stort het geroep van *Gelre! Gelre!* nieuwen moed in. Met woede werd nu de strijd hervat, maar de uitgeputte Brabantsche benden waren tegen de frissche en strijdvaardige Gelderschen niet meer opgewassen. Wonderen van dapperheid geschieden er op dien dag; HENRIK VAN KUIK sloeg zeven en zestig vijanden met eigen hand neêr, veroverde den Gelderschen

standaard, zag zijnen wapenbroeder, GUIDO VAN LUXEMBURG, sneuvelen, wreekte diens dood in het bloed van den edelen MIERLAR, EDUARD's vriend, maar stierf toen zelf den heldendood, zoo men wil, door de hand van hertog EDUARD zelve. Toen was Brabant's kracht gebroken; verdere wederstand zou nutteloos zijn geweest. De hertog van Brabant en de graaf van Namen gaven zich op hunne beurt gevangen; de hertog van Gulik behandelde hen zeer beleefd, maar sloot den vrede slechts op drukkende voorwaarden, en eischte een ontzaglijk groot losgeld voor hunne vrijheid.

Maar al te duur was die heerlijke zege door de Gelderschen betaald. Zij kostte hunnen hertog EDUARD het leven. Toen deze namelijk, uitgeput van krachtsinspanning op het slagveld nedergezeten, het vizier van zijnen helm had opgeslagen, werd het ontbloote voorhoofd uit de verte door eenen scherpen pijl doodelijk getroffen. HERMAN LEERS, bijgenaamd *van Hees*, die in EDUARD's dagelijksche omgeving leefde, had vroeger tot de partij der Hekerens behoord, maar na REINALD's val had EDUARD hem aan zich verbonden, en, naar hij waande, tot zijnen vriend gemaakt. Maar HERMAN meende reden te hebben, om op EDUARD verstoord te zijn. Zijne toekomstige vrouw namelijk, een beeldschoon meisje, was plotseling verdwenen, en alle nasproingen waren vruchteloos; het schijnt, dat hij in de meening verkeerde, dat hertog EDUARD haar ontvoerd had. Verschillende omstandigheden versterkten hem daarin, en hij besloot tot eene strenge maar weinig edelmoedige wraak. Hij vervaardigde eenen boog, waarvan de pijl zoo onmerkbaar afgang, dat men het nauwelijks hooren kon, en trof daarmee den hertog. Men zegt, dat EDUARD hem dezen

aanslag op zijn leven vergaf, en dat hij zelfs verbood hem te vervolgen. EDUARD stierf na drie dagen. HERMAN LEERS zwierf jaren lang droevig en met een gefolterd geweten om, als iemand, op wien een onverbiddelijke vloek rustte; hij werd door elkeen geschuwd en veracht, en stierf eindelijk ellendig en verlaten.

EDUARD's dood verwekte, zoo als gij wel denken kunt, groote treurigheid in Gelderland. Om de partijschappen, welke hij zoo krachtig had weten te bedwingen, niet weder te doen ontvlammen, besloot men gelukkig algemeen, den gevangen REINALD op den hertogszetel te herstellen. Vreemd is het, dat REINALD deze gebeurtenis eenige dagen te voren reeds voorspeld had; waarschijnlijk echter was het HERMAN LEERS, die hem dezen troost had toegevoegd, althans, velen gaven er dien uitleg aan.

Voor de *derde* maal reisde hertog REINALD thans de steden rond, en ontving den eed van getrouwheid van zijne onderzaten, die hem daarbij op nieuw als hunnen landvorst huldigden. Men zorgde echter, dat hij ten allen tijde eenen raad van beproefde mannen naast zich had, die de landszaken met gemeen overleg bestuurden. Onder deze raden waren de voornaamste, de edele JAN VAN MEURS, WILLEM VAN BRONKHORST, zoon van heer GIJSBERT, HENDRIK VAN HOMOET, WOUTER VAN VOORST, zoon van den onverzaagden SWEDER, en PETER VAN STEENBERGEN, die hertog REINALD op Nijenbeek had bewaakt. Maar zij mochten niet lang hunnen vorst ter zijde staan. REINALD's lichaam was, door de volmaakte rust, waarin hij tien jaren lang had verkeerd, en door het genot van spijs en drank, waarop hij zoozeer gesteld was, zoo kwaadsappig geworden, dat hij die groote verandering van levenswijze niet ver-

dragen kon. Eer drie maanden om waren, werd hij ziek, en stierf op acht en dertigjarigen leeftijd.

REINALD en EDUARD, die in hun leven elkander geen duimbreed gronds hadden gegund, werden naast elkander bij hunne voorvaderen in het klooster 's Gravendaal begraven.

Herinnert gij u nog, wat hertogin ELEANORA eenmaal te Nijmegen aan haren gemaal REINALD II voorspelde? »De tijd zal komen, dat het Geldersche volk onze scheiding beschreien zal, wanneer het geen vorst van ons bloed meer hebben zal"! Die tijd was thans dáar, die voorspelling was vervuld. De mannelijke lijn van den ouden stam der Geldersche graven en hertogen was uitgestorven, en schild en helm werden met de beide broeders naar het gebruik dier tijden, begraven; eerlang zouden de partijschappen herleven, twist en krijg het gewest weder verscheuren, en voortaan slechts vorsten uit den vreemde over Gelderland heerschen.

Zóo was het in Gelderland gesteld in het jaar 1371.